

Două noi topoare de cupru din Bihor

Ioan EMÓDI
Gáspár KÉRY

După depunerea la redacția anuarului *Crisia XXX/2000* a articolului privind topoarele din colecția Dr. Penkert și de la Șișterea, în aceeași zonă geografică au ieșit la iveală alte două piese¹.

Primul dintre ele a fost descoperit în hotarul comunei Galoșpetreu de către săteanul Jakab János într-un punct aflat la sud-est de cunoscutul sit arheologic *Törvénydomb-Dealul Legii* (fig. 1). El este un topor cu tăiș pe brațul inferior, lung și ciocan pe cel superior, scurt. Aproape întreaga suprafață a piesei este acoperită cu un strat de coroziune de culoare verde deschis iar pe părțile laterale apare cuprul roșu constitutiv, acoperit de o subțire patină cafenie. În câteva locuri lama plugului a zgâriat suprafața obiectului. Prelungirea gurii de înmănușare este conică în partea superioară și inelară în partea inferioară. Greutatea toporului este de 2525 grame, lungimea de 34 cm (fig. 2).

Ca analogii pentru acest topor amintim pe cele de la Hajduhadház², Coldău³, Petreu⁴, Ciacova⁵, Sfăraș⁶. Alexandru Vulpe încadrează aceste topoare în tipul *Mezőkeresztes*⁷. Din păcate toate analogiile transilvănene amintite mai sus sunt descoperiri mai vechi, fără observații stratigrafice, sau chiar cu locul de descoperire controversat.

Topoarele tipului *Mezőkeresztes* sunt considerate ca fiind produse ale culturii *Bodroghkeresztúr*, piesele izolate găsite în afara ariei de răspândire a acestei culturi fiind obiecte de schimb, importuri.

Al doilea topor provine de la Sălacea, fiind găsit acolo mai demult, în împrejurări necunoscute. El are două brațe cu tăișuri în cruce, lungimile brațelor fiind identice. Toată suprafața piesei este acoperită de un strat de coroziune verde deschis, care a fost însă pe o latură a unui braț curățat prin pilire de către descoperitori. Se pot observa urmele unor mici lovituri, scrijelituri, aplicate încă în antichitate. Lungimea piesei este actualmente de 14,3 cm, greutatea de 625 grame (fig. 3).

Brațul inferior a fost conceput original cu o altă formă, dar fie ca urmare a execuției defectuoase a turnării, fie datorită ruperii ulterioare a brațului, acesta a fost refăcut prin ciocănire. Ca urmare a acestui procedeu, prin tasarea prin ciocănire a suprafețelor brațului inferior, marginile acestuia s-au ridicat formând o adâncitură de formă aproximativ triunghiulară. Acest lucru a provocat o înfundare aproape totală a inelului inferior al găurii de înmănușare, care acum nu se mai profilează din suprafața inferioară a toporului. Însuși inelul rotund a fost deformat, turtit în partea lui de jos. Se pare că și inelul superior al gurii de înmănușare a fost aplatizat tot atunci prin ciocănire și pilire.

O remediere tehnică identică cunoaștem într-un singur caz, cel al toporului de la Otomani, unde triunghiul format datorită transformării prin ciocănire se poate observa pe ambele laturi și unde brațul a fost și mai scurtat⁸.

Prin dimensiunile și greutatea sa actuală piesa se înscrie printre cele mai mici topoare cunoscute.

Încadrarea tipologică a piesei de la Sălacea nu se poate face pe baza formei sale actuale, care este rezultatul unei intervenții mecanice ulterioare. Singurul indiciu care ne poate trăda măcar cu probabilitate tipul original al piesei este unghiul format de cele două brațe. Din acest punct de vedere ar putea fi luate în considerare tipurile Tg. Ocna și Jászladány, primul însă poate fi exclus datorită formei foarte profilate a inelelor de înmănușare a tipului respectiv. Seria *Jászladány*⁹ rămâne deci prototipul probabil pentru toporul nostru de la Sălacea, iar căutarea unor analogii mai precise ar însemna o încercare hazardată.

¹ Cele două topoare fac parte din inventarul Muzeului Sătesc din Galoșpetreu.

² M. Roska, *A rézsákányok*. In *Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtarából*, 1942, II, 1, p. 35, fig. 33/4.

³ Ibidem, p. 57, fig. 58; Al. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien*, PBF, IX/5, 1975, pl. 8, fig. 64.

⁴ Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. 8, fig. 59B (dar unghiul format de brațele toporului de la Galoșpetreu este mai mare decât la ultimele două analogii).

⁵ Ibidem, fig. 64 (are însă marginile fațetate).

⁶ Ibidem, fig. 60 (are însă brațul inferior mai lung).

⁷ "Hammeraxt vom typ *Mezőkeresztes*". De notat este că celelalte exemplare ale acestui tip enumerate de Al. Vulpe (ibidem, harta 51/A cu 16 locuri de descoperire) prezintă deosebiri mai substanțiale.

⁸ M. Roska, *op. cit.*, p. 50, fig. 50.

⁹ Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. 13-29, și fig. 1

Zwei neue Kupfererzichte vom Kreis Bihar
(Zusammenfassung)

Das Inventar des Dorfmuseums Galospetreu hat zwei, in den letzten Paar Jahren gefundenen Kupfererzichte. Die Hammererz von Galospetreu gehört zum Typ Mezőkeresztés, die zweite von Sălăcea wurde in Altertum transformiert und gehört original wahrscheinlich zum Typ Jászladány.

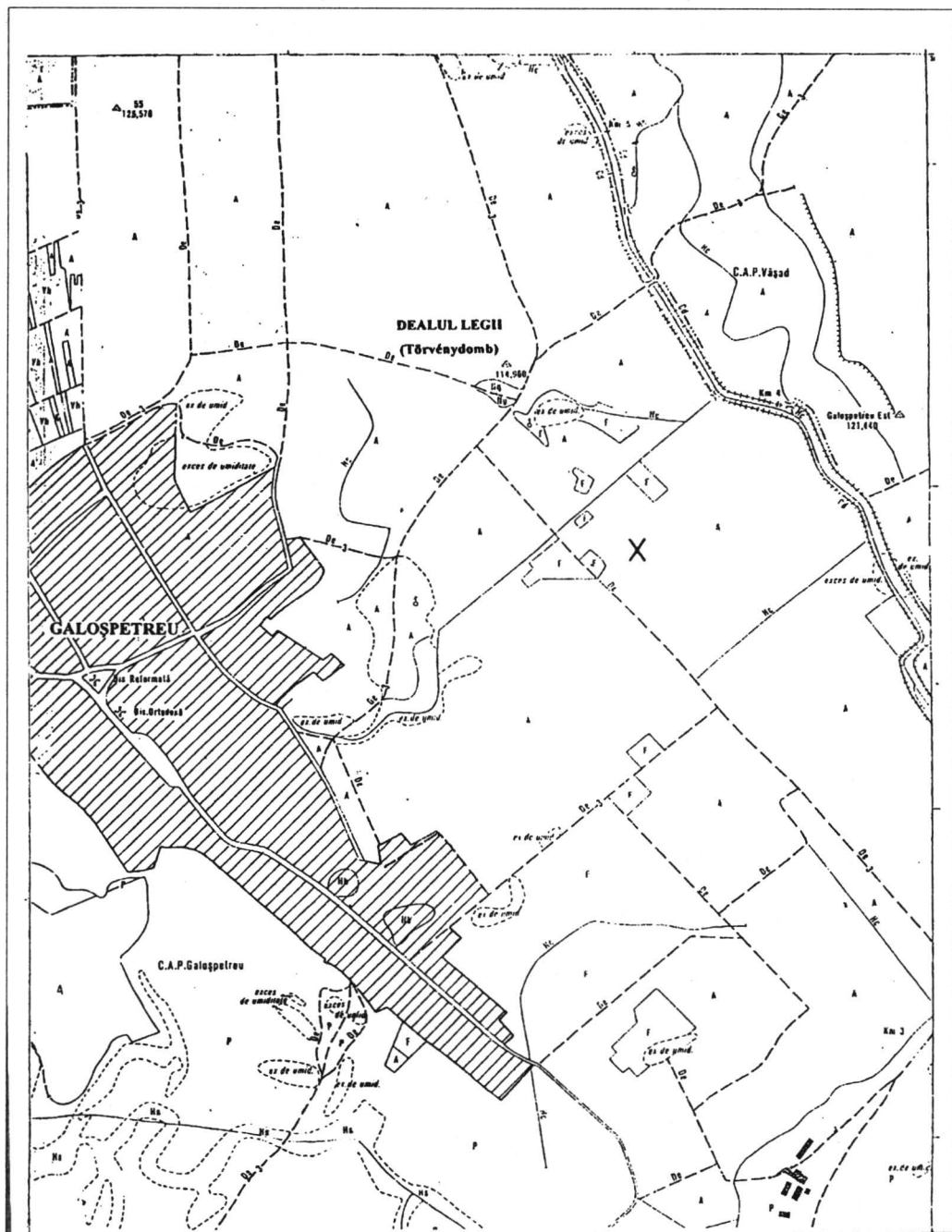

Fig. 1. Galospetreu. Locul descoperirii

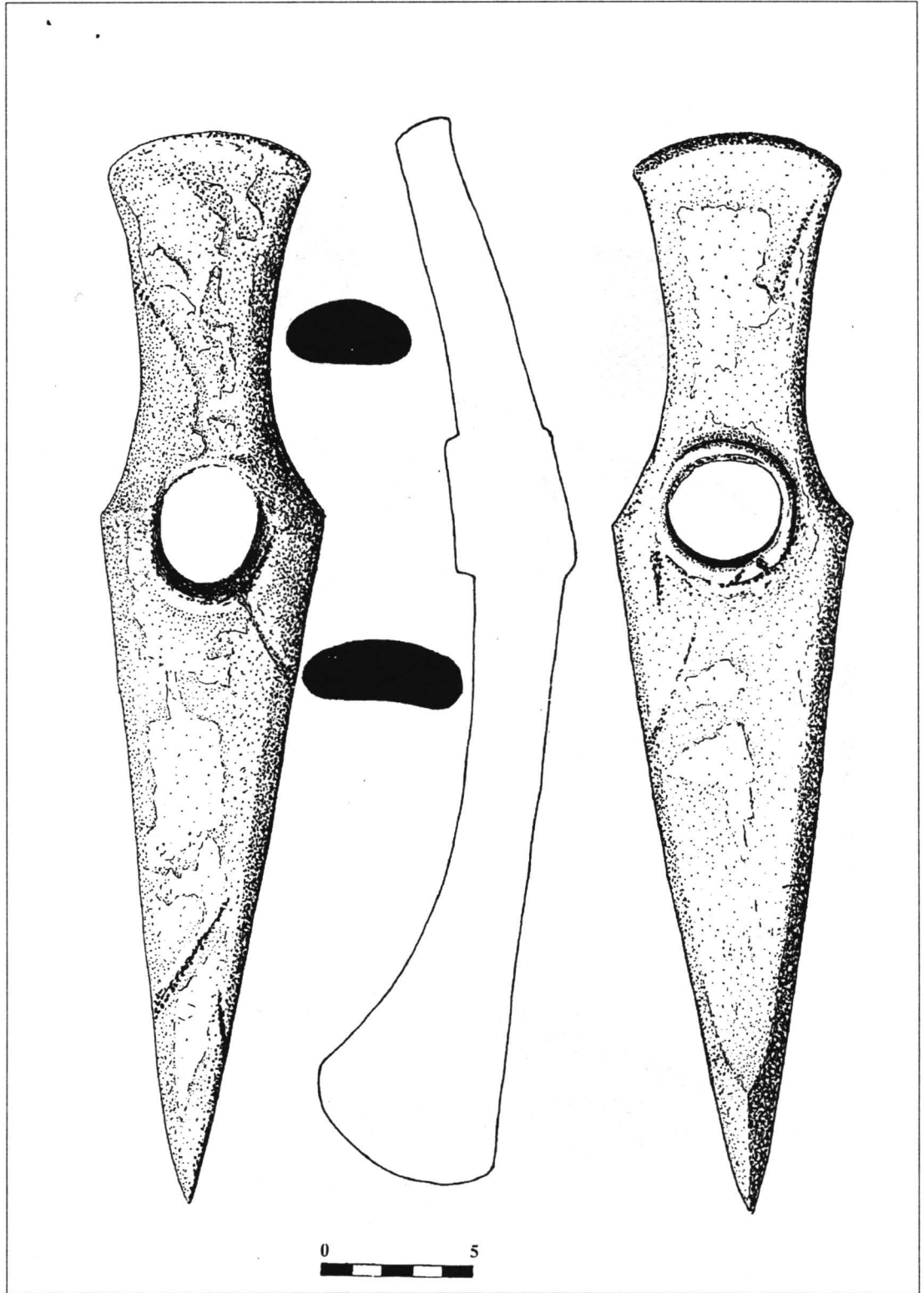

Fig. 2. Galoşpetreu

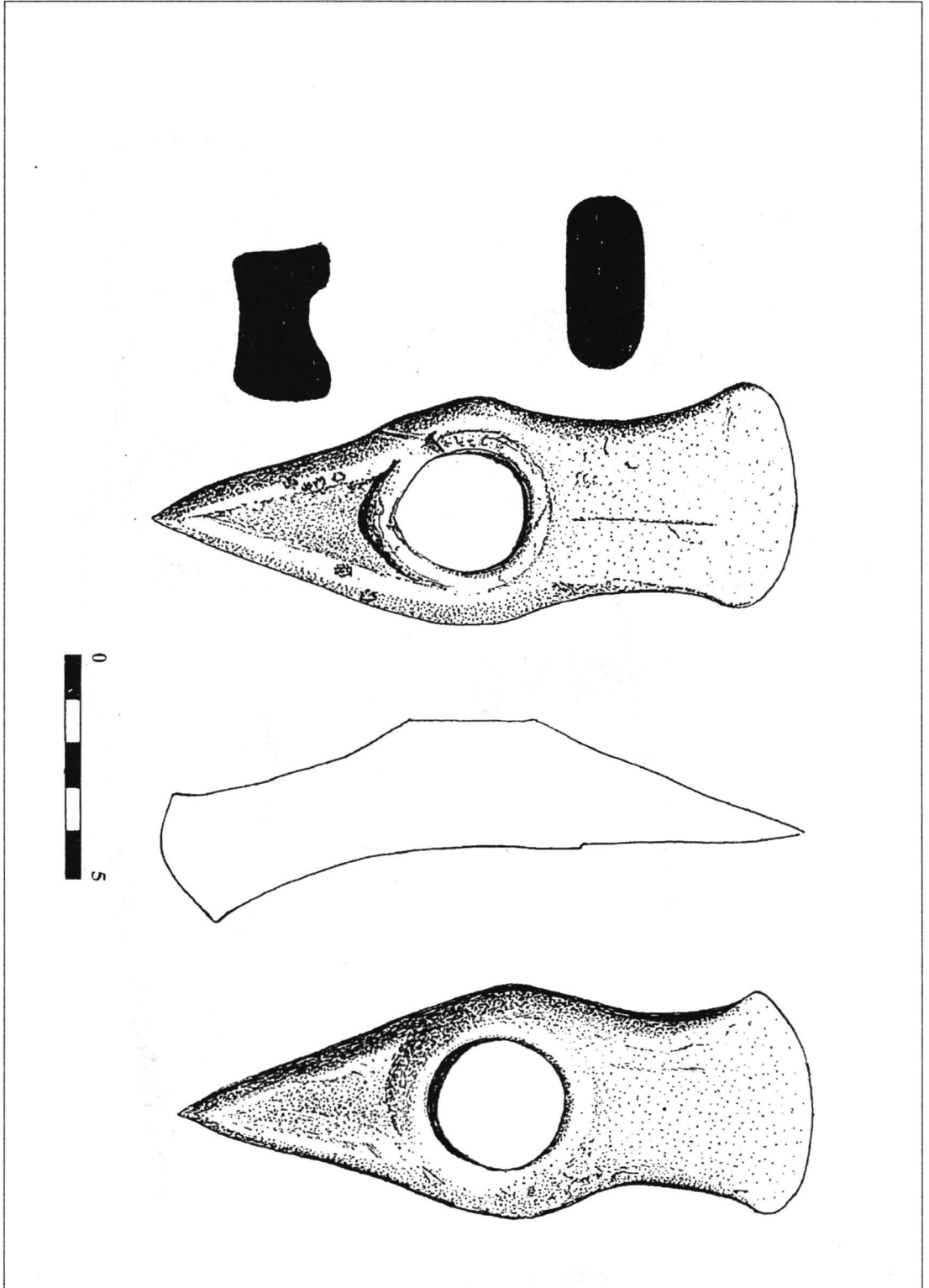

Fig. 3. Sălacea